

1. Obiekt

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. ŚW. BARTŁOMIEJA

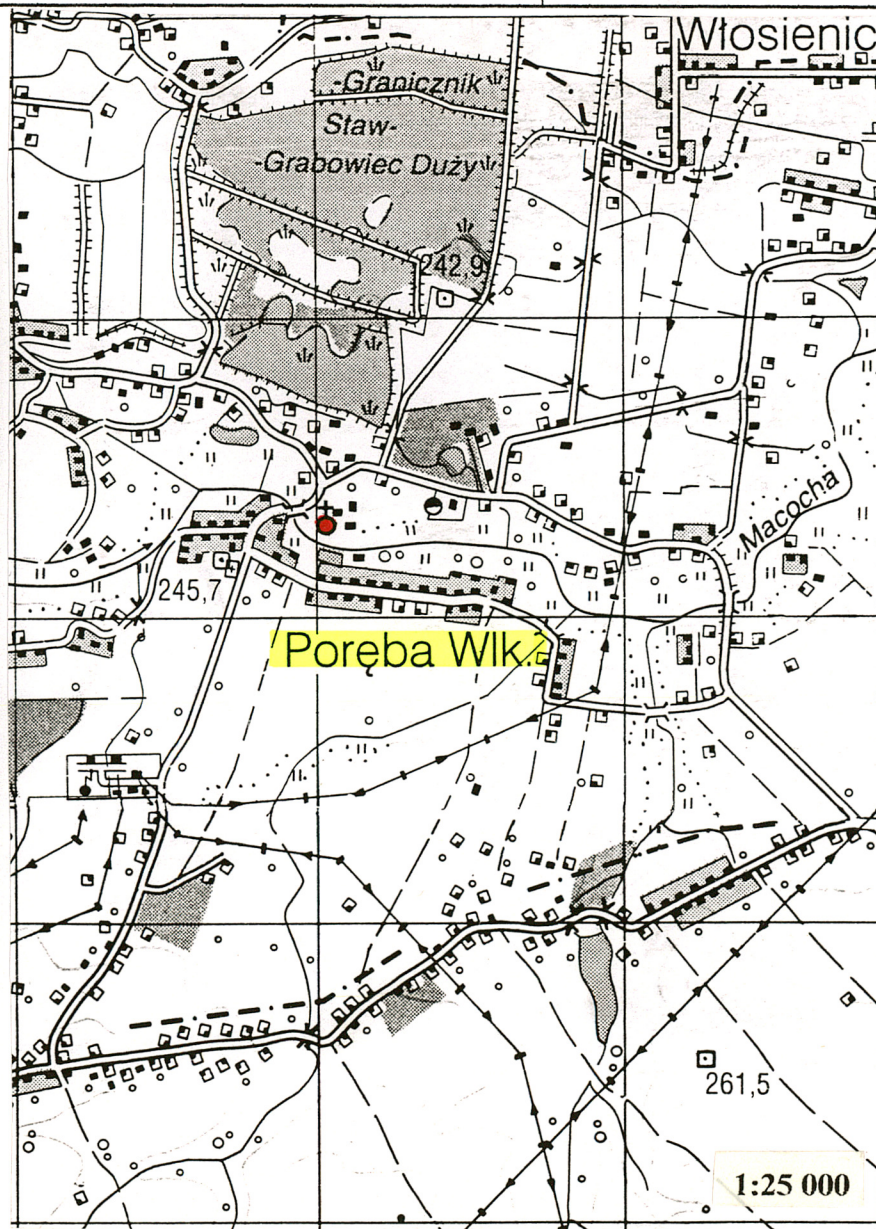
2. Czas powstania

1. ćw. XVI w.;
przed 1644 r.

3. Miejscowość

PORĘBA WIELKA

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres Poręba Wielka, Plac ks. Hanusiaka 1
32-600 Oświęcim

nr hipoteczny.....

lub ewid. gruntów.....

5. Przynależność administracyjna

małopolskie (powiat oświęcimski)
województwo.....

Oświęcim
gmina.....

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

krakowskie (do 1999 r. bielskie)
województwo.....

oświęcimski
powiat.....

8. Właściciel i jego adres

Parafia Rzymskokatolicka Św. Bartłomieja
w Porębie Wielkiej, Plac ks. Hanusiaka 2
32-600 Oświęcim

9. Użytkownik i jego adres

jw.

10. Rejestr zabytków

A - 364/78

17.10.1978 r.

Nr.....data.....

Wieś Poręba Wielka została lokowana w 1285 r. Początkowo nazywała się Sępnia. W dokumencie z lat 1325-1327 jest już określana jako Poremba. W I. połowie XV w. miejscowość znajdowała się w posiadaniu rodu Korniczów, którego przedstawiciele posiadali wiele okolicznych wsi. Miejscowi Kornicze od nazwy wsi przyjęli nazwisko Porębscy i dziedziczyli Porębę aż do przełomu XVII i XVIII w. W XVIII w. Poręba należała do rodzin Nielepców i Szembeków. Na początku XIX w. wieś kupił hrabia Ignacy Bobrowski. Po nim odziedziczył ją jego syn Wincenty, mecenas ludzi kultury i sztuki. Przed 1840 r. Ignacy Bobrowski wybudował w Porębie, zachowany do dzisiaj eklektyczny pałac, nawiązujący wyraźnie do stylu neogotyckiego. Autorem projektu budowli był architekt włoski tworzący w Polsce, *Franciszek Maria Lanci* (1799-1875). Po 1866 r. Wincenty Bobrowski sprzedał Porębę Nowakom, a ci około 1890 r. hrabinie Julii Miroszowskiej. W 1909 r. właścicielem wsi był już Kazimierz książę Lubomirski, a w 1914 r., Antoni hrabia Wodzicki. Ostatnią posiadaczką majątku o powierzchni 574 ha, w okresie międzywojennym, była hrabina Maria Tyszkiewiczowa. Po 1945 r. całe dobra przejął na własność Skarb Państwa. Kościół w Porębie Wielkiej wmiarkowany był po raz pierwszy w latach 1325-1327. Obecny, późnogotycki, zbudowany został zapewne w I. ćwierci XVI w., najprawdopodobniej z inicjatywy ówczesnych właścicieli wsi, Porębskich. Wieżę wzniesiono przed 1644 r. Jest to jedna ze najstarszych zachowanych, drewnianych świątyń na Pogórzu Śląskim. Kościół był kilkakrotnie odnawiany. Od XVII w. zachowany do dziś bez większych zmian.

SYTUACJA. Kościół parafialny pw. Św. Bartłomieja położony jest w środkowo-północnej części wsi, przy skrzyżowaniu dróg wewnętrznych prowadzących do centrum miejscowości i jednocześnie do Polanki Wielkiej i Grojca. Oddalony jest około 100 m na południe od szosy Oświęcim - Polanka Wielka. Usytuowany został na wyniesieniu terenu, od południa i wschodu ograniczonego ciekami potoku Macocha i stawami hodowlanymi. Kilkanaście metrów na północ od kościoła znajduje się budynek plebanii. Dawny cmentarz przykościelny o planie owalu otoczony jest drewnianym ogrodzeniem z obrabianych ręcznie belek mocowanych między słupami, zabezpieczonym pulpitowym daszkiem gontowym. Teren wokół ogrodzenia porośnięty jest starodrzewem liściastym. We wschodniej części cmentarza, w pniu starego dębu o znacznym obwodzie znajduje się kapliczka. Kościół orientowany.

MATERIAŁ, KONSTRUKCJA, TECHNIKA. Kościół drewniany. Nawa, prezbiterium i zakrystia wzniesione w konstrukcji zrębowej z drewna modrzewiowego (podwaliny dębowe), z belek ociosanych ręcznie, w narożach wiązanych na nakładkę prostą bez ostatków, z krytym czopem. Uszczelnienie między belkami z gliny i warkoczy z wiórów drewna. Dolne wieńce zrębu tworzą podwalinę na której opiera się cokół wykształcony przez ukośne ścięcie pierwszego wieńca. Budowla posadowiona na kamiennej podmurówce. Ściany nawy i prezbiterium powyżej zadaszenia sobót pokryte gontami. Pod sobotami zrąb nagi. Wieża konstrukcji słupowo-ramowej, z pochyłymi ścianami w górnej części pobitymi gontami, w dolnej, pod obiegającym daszkiem, oszalowana deskami kładzionymi pionowo na styk. Styki zabezpieczone dodatkowo listwami. Pozorna izbica wieży nadwieszona, zwieńczona cebulastym hełmem przechodzącym w ostrosłup. Soboty konstrukcji słupowej. Wnętrze nakryte deskowymi stropami płaskimi. Pod stropami poprowadzony profilowany gzyms. W nawie brak zaskrzynień. Wieżba dachowa drewniana, zróżnicowanej wysokości i rozpiętości. Nad nawą i prezbiterium storczykowa o więzarach wzmocnionych ryglami i usztywnionych jętkami. Krokwie, jętki, miecze i zastrzały łączone są na kołkowaną nakładkę lub na czop z kołkowaniem. Dachy nad nawą, prezbiterium i zakrystią oraz hełm wieży i sygnaturka, pokryte blachą ocynkową (pierwotnie gontami). Zadaszenie sobót gontowe. Wewnątrz posadzki z prostokątnych płyt kamiennych. Schody na chór muzyczny i wieżę, drewniane, łamane, drabiniaste. Schody zewnętrzne do zakrystii kamienne, jednobiegowe. Łuk tęczy półkolisty, nadwieszony na kroksztynach. Chór muzyczny wsparty na dwóch profilowanych słupach. Otwory drzwiowe i okienne prostokątne o zróżnicowanych wykrojach. W wejściach do nawy od południa i z prezbiterium do zakrystii zachowane późnogotyckie, profilowane portale z nadprożami o wykrojach w ośle grzbiety, z deskowo-spagowymi drzwiami jednoskrzydłowymi, ze starymi okuciami. Drzwi zewnętrzne do kruchty masywne, drewniane, dwuskrzydłowe, klepkowe, z okuciami kowalskiej roboty. Okna drewniane, pojedyncze, dwudzielne, o podziałach wielokwaterowych. Na zamknięciu prezbiterium owalne okno z przeszkleniem w kształcie sześcioramiennej gwiazdy.

RZUT. Budowla wzniesiona na planach wieloboków, złożona z kilku części: prostokątnej nawy i węższego, zamkniętego trójbocznie prezbiterium. Przy prezbiterium od północy prostokątna zakrystia. Od zachodu do nawy dostawiona wieża, w przyziemiu na planie prostokąta. Wejścia do kościoła przez kruchtę, zakrystię i przez drzwi w południowej ścianie nawy. Świątynia otoczony jest otwartymi sobotami.

BRYŁA. Kościół o malowniczej, rozczłonkowanej bryle. Nawa w kształcie prostopadłościanu, prezbiterium wielościenne. Dachy nad nawą i prezbiterium oddzielne, dwuspadowe, przenikające się, strome, średnie w proporcji do wysokości ścian kościoła. Niższy z nich nad prezbiterium, z połącią północną spływającą nad zakrystię. We wschodniej części kalenicy nad nawą cebulasta wieżyczka na sygnaturkę kształtu barokowego, z latarnią. Od zachodu dostawiona wysmukła wieża o pochyłych ścianach, z nadwieszoną, czworokątną izbicą i zwieńczona hełmem cebulastym przechodzącym w ostrosłup. Wejście do kruchty pod wieżą poprzedzone prostopadłościennym przedsionkiem,

14. Kubatura	15. Powierzchnia użytkowa	16. Przeznaczenie pierwotne	17. Użytkowanie obecne
ok. 1300 m ³	ok. 190 m ²	kościół parafialny	kościół parafialny
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.)		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) <p>Kościół znajduje się w dobrym stanie technicznym. Konieczna jest przeprowadzenie prac renowacyjnych przy wystroju i wyposażeniu świątyni.</p>	
20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie		<p>Kościół w Porębie Wielkiej nie jest najwybitniejszym dziełem kunsztu ciesielskiego, ale stanowi akademicki przykład kościołów drewnianych z pogranicza śląsko-małopolskiego, choć pod względem rozwiązania konstrukcyjnego różni się nieco od tzw. systemu więźbowo-zaskrzynieniowego, powszechnego na tym terenie (w nawie brak zaskrzynień). Malowniczość jego bryły podkreślają dookólne, otwarte soboty, które obniżają optycznie proporcje korpusu. Od XVII w. do czasów obecnych kościół przetrwał bez większych zmian. Jednorodna budowla posiada wszystkie cechy charakterystyczne dla gotyckich świątyń drewnianych (plan, układ przestrzenny, detal architektoniczny) z terenu Małopolski. Obiekt powinien być zachowany in situ z utrzymaniem obecnej funkcji sakralnej.</p>	

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)

- Decyzja z 17.10.1978 r. o wpisaniu kościoła pw. Św. Bartłomieja w Porębie Wielkiej do rejestru zabytków województwa bielskiego. Archiwum WOSOZ w Krakowie.
- Karta techniczna kościoła pw. Św. Bartłomieja w Porębie Wielkiej, oprac. J. Ullman, R. Żurek, 1959 r.

23. Uwagi różne

24. Opracowanie karty ewidencyjnej

mgr Tadeusz Śledzikowski, VIII 2002 r.

tekst.....
imię, nazwisko, data, podpis

plan, rysunki.....
jw.
imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr.....
jw.
imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów.....
jw.

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

22. Bibliografia

- Katalog zabytków sztuki w Polsce. T. I. *Województwo krakowskie*, red. J. Szablowski, Warszawa 1953.
- R. Brykowski, M. Kornecki, *Drewniane kościoły w Małopolsce Południowej*, Wrocław i inne 1984.
- M. Kornecki, *Kościoły drewniane w Małopolsce*, Kraków 1999.
- M. Kornecki, *Kościół drewniany w Osieku*, Kościoły drewniane nr 7, Kraków 1993.
- B. Krasnowolski, A. Kydryńska, M. Majka, M. Wierchosławska, *Stan ewidencji zabytkowych organów i prospektów organowych województwa krakowskiego*, w: Materiały i Sprawozdania Konserwatorskie, Kraków 1975.
- M. i A. Michniewscy, M. Duda, S. Wypych, *Kościoły drewniane Karpat i Podkarpacia*, Pruszków 2001.
- *Ewidencja zabytkowego parku w Porębie Wielkiej, woj. bielsko-bialskie*, oprac. J.A. Lesiński, D. Kraus, Kraków 1978.
- J. Zinkow, *Oświęcim i okolice*, Oświęcim 1994.

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

1. Miejscowość

PORĘBA WIELKA

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARTŁOMIEJA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

cd. punktu 13 + rzut poziomy + fotografie dodatkowe

cd. punktu 13

nakrytym dwuspadowym daszkiem. Od południa, wschodu i północy otwarte soboty z pulpityowymi daszkami gontowymi. Pod kościołem znajduje się krypta grobowa rodziny Bobrowskich.

ŚCIANY nawy i prezbiterium powyżej zadaszenia sobót pobite gontami. Pod sobotami pozostawiony zrąb nagi. Wszystkie zewnętrzne drewniane elementy budowli pokryte ciemnym impregnatem. Na osi przyziemia wieży przedsionek. Wiatrownice zadaszenia przedsionka ozdobnie, faliście laubzegowane. Ściany wieży pochyłe, w dolnej części opasane obiegającym, blaszanym daszkiem i oszalowane, w górnej części pobite gontami, zwieńczone nadwieszoną czworościenną izbicą oszalowaną deskami w dolnych częściach ozdobnie laubzegowanymi. W szalunku izbicy wycięte niewielkie, symetrycznie rozmieszczone, okienka. W ścianach nawy po jednym, dużym, symetrycznie rozmieszczonym oknie. W ścianach prezbiterium jedno okno od południa i jedno na trójbocznym zamknięciu.

WNĘTRZE. Łuk tęczy półkolisty, profilowany, nadwieszony na kroksztynach. Chór muzyczny na dwóch profilowanych słupach. Parapet chóru pośrodku wybruszony, podzielony wolutami i na ukos ustawionymi półfilarkami, u dołu z lambrekinem. Całe wnętrze pokryte jest ornamentalno-figuralną polichromią z okresu Młodej Polski. Na stropie nawy ukazana scena koronacji Matki Boskiej przez aniołów, w otoczeniu kilkunastu polskich świętych. U stóp Marii przedstawiona alegoria Polski w postaci umierającego powstańca znad którego zrywa się orzeł trzymający miecz. Na ścianach nawy namalowane są duże sceny figuralne odnoszące się do Starego Testamentu. (m.in. przedstawienie Adama i Ewy)

WYPOSAŻENIE. Wyposażenie wnętrza rokokowe, z końca XVIII w. W tym stylu wykonane: ołtarz główny z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem, dwa ołtarze boczne i ambona. Chrzcielnica z czarą w kształcie wazy, klasycystyczna. Krucyfiks w tęczy barokowy, z XVII w. Obrazy: *Koronacja Matki Boskiej*, z XVI w.(?), *Ecce Homo*, barokowy, pochodzący z kościoła poddominikańskiego w Oświęcimiu. Liczne feretrony (m.in. z obrazem Matki Boskiej i scenami z jej życia i życia Chrystusa). Prospekt organowy rokokowy, z 2. połowy XVIII w., rzeźbiony, malowany, złożony. Architektoniczny, jednokondygnacyjny, trójosiowy, uszaty. W zakrystii szafa rokokowa. Płyta nagrobna sprzed 1641 r., sekretarza królewskiego, Zygmunta Porębskiego.

INSTALACJE. Kościół posiada instalację elektryczną i odgromową.

Wkładkę założył: mgr Tadeusz Śledzikowski, VIII 2002 r.

(imię, nazwisko, data)

Archiwum autora foto

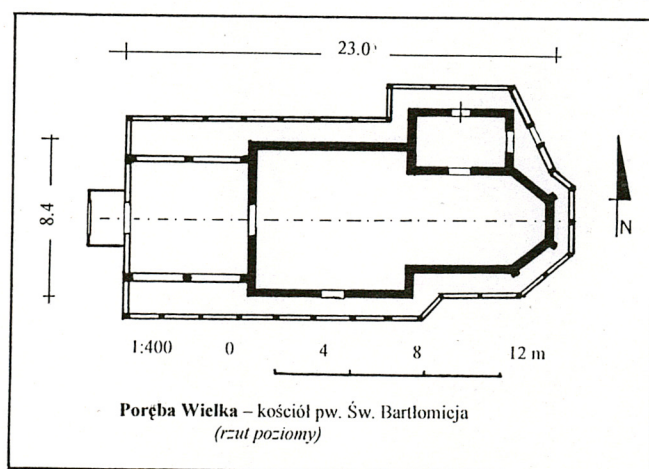
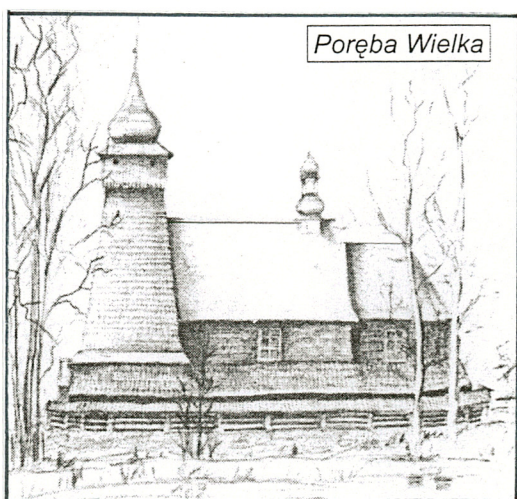
Miejsce przechowywania negatywów:

Widok od południowego zachodu

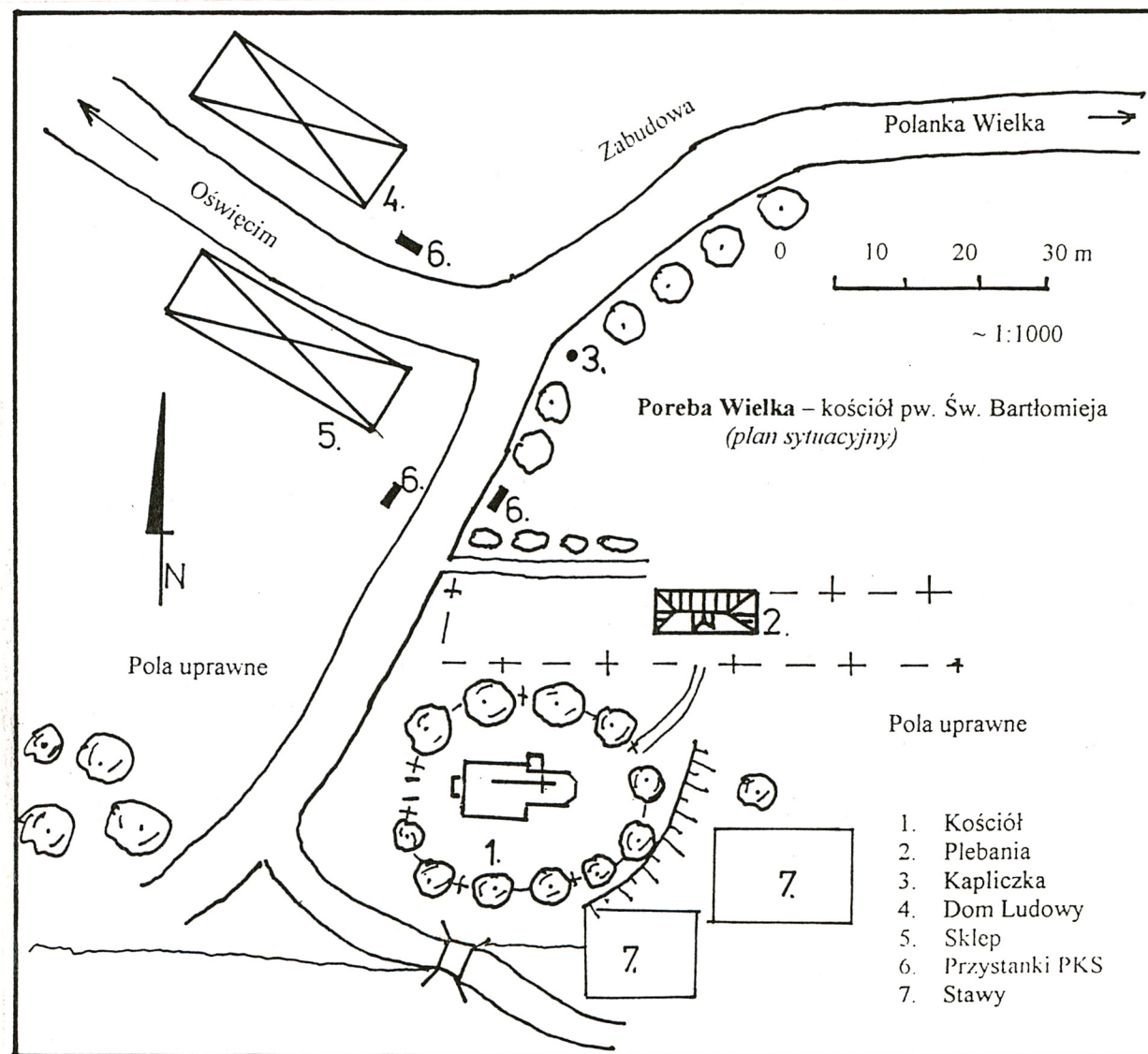

Wieża

Kościół w Porębie Wielkiej
Widok od południa
(rys. K. Antoniuk, 2000 r.)

1. Miejscowość PORĘBA WIELKA	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ PW. ŚW. BARTŁOMIEJA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Plan sytuacyjny + fotografie dodatkowe
--	--	--

Wkładkę założył: mgr Tadeusz Śledzikowski, VIII 2002 r.
(imię, nazwisko, data)
Archiwum autora foto

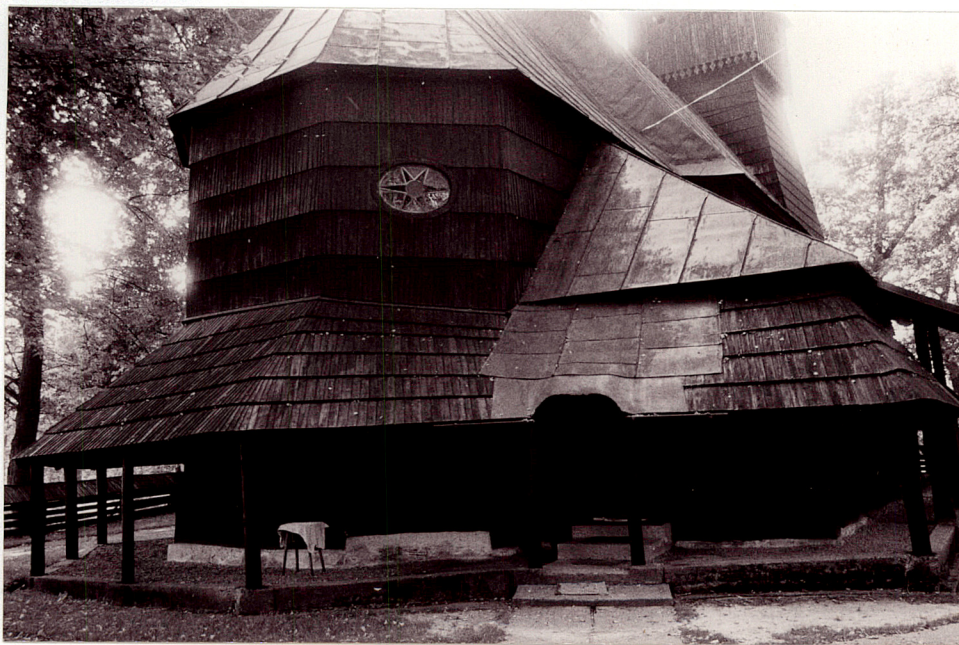
Miejsce przechowywania negatywów:

Wejście do kruchty pod wieżą

Widok od południowego wschodu

Prezbiterium i wejście do zakrystii od wschodu

Soboty od północy